

Стаття 6

**Право на справедливий
судовий розгляд**

Перша частина статті встановлює загальні вимоги справедливого судового розгляду, стосовно як цивільного так і кримінально процесу. Слово «кожен» відноситься і до фізичної і до юридичної особи.

*1 Кожен при вирішенні питання щодо його **цивільних прав та обов'язків** або при встановленні обґрунтованості будь-якого **кримінального обвинувачення**, висунутого проти нього, має право на справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом. Судове рішення проголошується публічно, але преса і публіка можуть не допускатися в зал засідань протягом усього судового розгляду або якоїсь його частини в інтересах збереження моралі, громадського порядку або національної безпеки в демократичному суспільстві, якщо того вимагають інтереси неповнолітніх або захист приватного життя сторін чи в разі крайньої необхідності, якщо, на думку суду, в особливих випадках публічність розгляду може зашкодити*

Друга і третя частина встановлюють ряд додаткових гарантій для обвинуваченого в кримінальному процесі

2. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, вважається невинуватим доти, доки його вину не буде доведено згідно із законом.

3. Кожен, кого обвинувачено у вчиненні кримінального правопорушення, має щонайменше такі права:

a) бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причину обвинувачення проти нього;

b) мати достатньо часу і можливостей для підготовки свого захисту;

c) захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника, обраного на власний розсуд, або . якщо він не має достатніх коштів для оплати правової допомоги захисника, одержувати таку допомогу безоплатно, якщо цього вимагають інтереси правосуддя;

d) допитувати свідків обвинувачення або вимагати їхнього допиту, а також вимагати виклику і допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення;

e) якщо він не розуміє мову, яка використовується у суді, або не розмовляє нею, отримувати безоплатну допомогу перекладача.

Стаття 6 стосується **процесу**, а *не результату* здійснення правосуддя. Іншими словами, Європейський суд з прав людини **не є четвертою інстанцією**, що має переглянути рішення чи вирок.

При цьому елементом справедливості судового розгляду є вимога обґрунтувати судові рішення.

Сфера застосування статті 6

Цивільні права і обов'язки

- цивільна природа спору
- наявність предмету спору в національному праві
- вагомість та серйозність спору стосовно прав і обов'язків
(матеріально-правовий інтерес)

Сфера застосування статті 6

Кримінальне обвинувачення

- Загальне визначення: (*Engel and Others v. the Netherlands*)
- **Критерії оцінки:**
 - Класифікація в національному праві:
 - Характер діяння
 - Суворість покарання

Gurepka v. Ukraine

- Дисциплінарні і адміністративні процедури

Елементи справедливого судового розгляду

Право на доступ до суду

- загальні положення – (*Golder v. UK*),
- правова допомога (*Airey v. Ireland*)
- юридичне представництво перед вищими судами
- своєчасне сповіщення (*Groshev v. Russia, Strizhak v. Ukraine*)
- обмеження у строках подання заяв (*Melnyk v. Ukraine*)

Елементи справедливого судового розгляду

Незалежний та безсторонній суд

незалежний:

- *спосіб призначення складу, строки повноважень (Belilos v. Switzerland, Brudnicka and Others v. Poland, Sramek v. Austria)*
- *наявність гарантій від зовнішнього тиску (Campbell and Fell v. the United Kingdom)*
- *наявність зовнішніх ознак незалежності (Bochan v. Ukraine)*

Елементи справедливого судового розгляду

Незалежний та безсторонній суд

- *безсторонній :*

Об'єктивний та суб'єктивний тест

- *зв'язок судді з однією з сторін (Белуха проти України);*
- *суддя мав раніше відношення до провадження, але в іншій якості (Mežnarić v. Croatia, Sutyagin v. Russia)*
- *манера поведінки судді свідчила про явну упередженість (Lavents v. Latvia, Kyprianou v. Cyprus)*
- *інші обставини, що можуть свідчити про упередженість (Tocono and Profesorii Prometeisti v. Moldova, Sutyagin v. Russia)*
- *відсутність прокурора при розгляді кримінальної справи (Ozerov v. Russia)*

Елементи справедливого судового розгляду

Суд створений на підставі закону:

- запровадження судового органу має регламентуватися законом і не залежати від розсуду виконавчої влади (*Zand v. Austria*);
- "Створений на підставі закону відноситься не тільки до регламентації власне існування суду, але й до законності складу суду" (*Posokhov v. Russia, Gurov v. Moldova*)
- суд, який вийшов за межі наданих законом повноважень, не може вважатися судом, створеним на підставі закону (*Sokurenko and Strygun v. Ukraine*)

Елементи справедливого судового розгляду

Рівність сторін та право на змагальне судочинство

Визначення:

- «що стосується спору щодо конкуруючих приватних інтересів, «рівність сторін» означає, що кожній стороні має бути дана розумна можливість представляти свою справу - включаючи докази – в умовах, в яких жодна з сторін не має вагомому переваженню vis-à-vis свого опонента» (*Dombo Beheer B.V. v. the Netherlands*).
- можливість захищати свою позицію (*Steel and Morris v. UK*);
- ненадання стороні письмових пояснень противної сторони може порушити її право на справедливе судочинство (*Milatová and Others v. the Czech Republic*);
- важливість власної присутності, якщо протилежна сторона присутня в суді та дає показання (*Kovalev v. Russia*);
- можливість приймати участь в дослідженні доказів та давати пояснення з приводу досліджуваного доказу (*Mantovanelli v. France*).

Елементи справедливого судового розгляду

Публічність судового розгляду:

- *право на публічний розгляд включає право на усне слухання. В кримінальних справах усний розгляд є обов'язковим, в цивільних допускається письмове провадження.*
- *закритість слухання може бути виправдана тільки у виключних випадках. Іноді достатньо буває лише частково обмежити доступ до суду певних осіб чи розкриття певних документів.*

Публічне проголошення рішення:

- *рішення суду має проголошуватися публічно. Певні винятки можуть складати рішення вищих судів.*
- *вимога публічного проголошення рішення стосується не тільки резолютивної, але й мотивувальної частини (Ryakib Biryukov v. Russia)*

Судовий розгляд в розумний строк:

- Автономність поняття – порушення строків, встановлених національним законодавством, не тягне автоматично порушення статті 6 Конвенції.
- Немає фіксованого строку, який Європейський суд вважає порушенням.
- Початок і кінець строку (*Antonенkov and Others v. Ukraine, Gitskaylo v. Ukraine, Shelomkov v. Russia*)
- Критерії оцінки:
 - складність справи (як з фактичної, так і з правової точки зору, кількість учасників процесу, необхідність експертних досліджень і т. д.
 - поведінка владних органів (*Mazurenko v. Ukraine*)
 - поведінка заявника (*Zherdin v. Ukraine*)
 - «що було поставлене на карту» для заявника (*Ivanov v. Ukraine, Karнаushenko v. Ukraine, Litvinyuk v. Ukraine, Merit v. Ukraine*)

Право на обґрунтоване рішення

- «Право на обґрунтоване судове рішення не означає, що суди повинні давати детальну відповідь на кожен аргумент сторони» (*García Ruiz v. Spain*)
- «Подальша функція обґрунтованого рішення – продемонструвати, що сторони були почуті» (*Tatishvili v. Russia*)
- Порівняйте: *Pronina v. Ukraine* і *Tatenko v. Ukraine*
- *Benderskiy v. Ukraine*
- *Boldea v. Romania*

Виконання судового рішення

- *«Право на суд було б ілюзорним, якби національна правова система Договірної держави допускала б невиконання остаточного та обов'язкового судового рішення на шкоду однієї із сторін» - Hornsby v. Greece*
- *Burdov v. Russia, Mykhaylenky and Others v. Ukraine – «Державні органи не можуть довільно посилатись на відсутність коштів, як на виправдання невиконання зобов'язань за боргом, визначеним судовим рішенням».*
- *Shestakov v. Russia : "Відповідальність держави за невиконання судового рішення, винесеного проти приватної особи, поширюється тільки на поведінку державних органів, залучених до виконання такого рішення"*

Принцип правової певності:

- *Brumărescu v. Romania:*

"Одним з основних аспектів поняття "верховенства права" є принцип правової певності, що передбачає, inter alia, що якщо суди винесли кінцеве рішення по справі, їх рішення не повинні оскаржуватися"

Стаття 6 § 3 (a), (b):

«бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причину обвинувачення проти нього» і «мати достатньо часу і можливостей для підготовки свого захисту»

- достатність наданих деталей для можливості захисту *Nielsen v. Denmark*
- перекваліфікація діянь підсудного *Mattoccia v. Italy*, *Mattei v. France*
- достатньо часу
- достатньо можливостей - доступ до матеріалів справи

Стаття 6 § 3 (с): право захищати себе особисто чи використовувати правову допомогу захисника

- Право захищати себе особисто — *Sidorova v. Russia, Metelitsa v. Russia*
- винесенні рішення за відсутності обвинуваченого, якого було визнано психічно хворим (*Romanov v. Russia*)
- право на безоплатну правову допомогу, ефективність захисника - *Artico v. Italy*
- право на правову допомогу в суді апеляційної інстанції - *Shulepov v. Russia*

Стаття 6 § 3 (d): Право на допит свідків

Тільки виключні обставини можуть дозволити обвинуваченню покладатися на показання свідка, якого обвинувачений не мав можливості допитати.

- автономність поняття
- анонімні свідки (*Doorson v. Netherlands*)
- перегляд в апеляційній інстанції – (*Destrehem v. France*)

Стаття 6 § 3 (е): Право на перекладача

- *Гарантує переклад на будь-яку мову, яку розуміє обвинувачений, а не на мову за його вибором*
- обсяг гарантії (*Kamasinski v. Austria*);
- роль суду (*Cuscani v. U.K.*)

Презумпція невинуватості

- межі висловлювань посадових осіб (*Alenet de Ribemont v. France*)
- тягар доведення (*Falk v. the Netherlands*)
- закриття кримінальної справи з нереабілітуючих підстав (*Grabchuk v. Ukraine, Minelli v. Switzerland, Panteleyenko v. Ukraine*)

Право не свідчити проти себе

- Зміст привілею проти самообвинувачення - у захисті обвинуваченого від примусу з боку влади, що допомагає запобігти судовим помилкам та досягти мети, встановленій ст.6 Конвенції (*Saunders v. the United Kingdom*).
 - право на мовчання не є абсолютним (*John Murray v. the United Kingdom*)
 - привілей проти самообвинувачення є ширшим ніж право на мовчання, на крім показань обвинуваченого може охоплювати надання документів (*Funke v. France*)

Допустимість доказів

- Допустимість доказів, отриманих із порушенням статті 8 Конвенції (*Schenk v. Switzerland, Khan v. the United Kingdom, Bykov v. Russia*)
- допустимість доказів, отриманих із порушенням статті 3 Конвенції (*Jalloh v. Germany, Göçmen v. Turkey, Harutyunyan v. Armenia*);
- провокація злочину працівниками правоохоронних органів (*Teixeira de Castro v. Portugal, Vanyan v. Russia, Ramanauskas v. Lithuania*)